

Norges Indskrifter med de ældre Runer.

Udgivne

for

Det Norske Historiske Kildeskriftfond

ved

Sophus Bugge.



Christiania.

A. W. Brøggers Bogtrykkeri.

1895.

Stavanger Amt.

15. Aarstad.

Litteratur. Utrykt (i Runearkivet i Christiania). Optegnelser af S. Bugge nedskrevne i Sogndal i Sommeren 1865. — Brev fra G. Kirsebom til S. Bugge, dateret Sogndal 23de Okt. 1865.

Trykt. Oversigt over den Tilvext, Universitetets Samling af Oldsager har faaet i andet og 3die Kvartal 1865 [af O. Rygh] i „Den norske Rigtstidende“ for 8de Dec. 1865 (Nr. 199), Nr. 12 og 13. — Aarsberetning for 1865 S. 30. — Nicolaysen, Norske Fornlevninger S. 786. — Stephens, Runic Monuments, Vol. I, S. 258—260 (med Tegning efter Photographi og Papiraftryk. Denne Tegning gjengiver baade første og især tredje Runerad af Indskriften feilagtig). Vol. II, 767. 933. 938 f. 960. 963. XXIX, LIV. Vol. III, 99. 390. 426 f. — Svend Grundtvig, Om nordens gamle literatur (1867), S. 108. — L. Wimmer i Aarbøger f. nord. Oldk. 1867, S. 29. 53. — Stephens i Aarbøger 1867, S. 217 f. — Wimmer i Aarbøger 1868 S. 67. 71 f. — S. Bugge i Tidskr. f. Philol. og Pæd. VIII (1868—69), S. 185. 190. — O. Rygh i Aarbøger 1869 S. 169 f. — S. Bugge i Aarbøger 1871 S. 190. 204. 209. 217. — Wimmer, Runeskriftens oprind., i Aarbøger 1874, S. 131 f. 182. — S. Bugge i Aarsberetn. 1874 S. 176 f. — Heinzel, Über die Endsilben der altnord. Sprache (1877), S. 6 [346]. 28 [368]. 35 [375] f. 138 [478]. — Undset i Aarbøger 1880 S. 158. — Noreen, Altisl. u. altnorw. gr. ¹ (1884) § 266 anm. 1. — Burg, Die ält. nord. runenschr. (1885), S. 116—118. 170. — Wimmer, Die runenschr. (1887), S. 149. 160. 163. 214 f. (med Tegning af Runerne efter Originalen). 301. 304. — S. Bugge i Arkiv VIII (1892, skrevet Marts 1891), S. 10 Anm. 20 Anm. 25. 29. — Noreen Altisl. und altnorw. gramm. ² (1892), § 291 anm. 1. Anhang S. 266 f. Nr. 52 (med Benyttelse af mundtlige Meddelelser af S. Bugge). — S. Bugge i Forhandlinger i Videnskabselskabet i 1892 S. 4 f. — Stephens, The Runes (1894), S. 67, Nr. 238.

Grundlag for Behandlingen. Undersøgelse af Originalen ved Prof. O. Rygh og Udgiveren.

Tegninger. Paa S. 226 meddeles Autotypi efter et Photographi af Stenen selv og paa S. 227 Autotypi efter et Photographi af en Gipsafstøbning af nederste Runerad, hvilken Afbildning af Mangel paa Plads er sat verticalt istedenfor horizontalt. Begge Photographier er tagne af Photograph Væring. Derhos meddeles paa S. 229 en Tegning af Runeindskriften, som er laant fra Wimmers „Runenschrift“ S. 214.





Det her som Nr. 15 opførte Runemindesmærke er fundet paa Gaarden Aarstad¹⁾ i Sogndal Præstegjeld, Stavanger Amt. Meddelelse om det blev først given af Gaardbruger G. Kirsebom til mig i Sommeren 1865, da jeg paa min Runereise var i Sogndal. Om Fundet gav Finderen derpaa følgende Oplysninger til mig og til Hr. Kirsebom.

Omkring Aaret 1855 udgrov Tobias Torgerssøn Aarstad en rund Haug, som laa paa en Bakke tæt ved Elven og som var „omtrent 6 Favne til hver Side“. I Haugen fandtes omtrent i Jordlinjen en firkantet Grav, der paa alle fire Sider var stensat. I Midten af Gravkammeret stod en stor høi „Krukke“, der ved Opgravningen var ganske hel og fuld af „Aske“, men som siden blev slaaet sønder. Desuden fandtes i denne Grav „i Dyngewis“ forskellige Jærnsager: „Sabler“, der ved Opgravningen var hele, men snart faldt i Stykker. Fremdeles Spyd og „Biler“; af dem kunde der vel være „et halvt Kju“ (Snes). Jærnsagerne var meget forrustede, og da Finderen ansaa dem for værdiløse, blev de kastede ned i Bunden af Ageren blandt Smaastene, hvor de siden ikke let kunde findes. Ligeledes fandtes i Graven flere Perler. En liden hvid Glasperle var i 1865 bevaret. (Den er nu i Oldsagsamlingen i Christiania, Nr. 3603.) Andre Perler, som ikke længer forefandtes i 1865, var ogsaa hvide, men med meget større Hul; dem havde Smaabørnene faaet fat i og kastet bort. Derhos gik der det — vistnok uefterrettelige — Rygte, at en for Tyvagtighed berøgtet Person, som deltog i Udgravningen, derunder havde fundet Guld, som han havde solgt til en Guldsmed i Bygden for 30 Spd.

Ovenpaa Krukken laa hvilende paa Stensætningen en Helle saa stor, at ikke tre Heste kunde drage den. Udenfor den vestre Væg af Gravkammeret stod lige ved Kanten af Hellen opreist den her behandlede Runesten, der stak omtrent en halv Alen ned i Jorden, saa at nederste Runerække var skjult. Stenens Skrift vendte mod Krukken. Rundt om var der en stor Ur med Stene, der paa den ene Side laa lige ind til Runestenen.

Tobias Aarstad, der i 1865 fortalte om Fundet, var overalt sikker i sin Sag; han syntes at være fuldkommen paa det rene med, hvorledes enhver Gjenstand i Haugen forefandtes, og han syntes intet at have glemt. Runestenen havde han lagt som Tag i sin Poteteskjælder og lod den 1865 efter Opfordring tage ud. Den kom i samme Aar ind til Christiania, hvor den nu findes i Universitetets Oldsagsamling som Nr. 3639.

Runestenen, som er af Granit, er 1 Meter 21 Cm. høi, 78 Cm. bred paa det bredeste, 13 Cm. tyk. Den bliver efterhaanden smalere opad og ender næsten i en Spids. Den er ikke regelmæssig tilhugget eller glattet paa Indskriftsiden. Stenen har Indskrift paa den ene Bredside. Denne Indskrift bestaar af tre horizontale Tværrader, som ikke er stillede paa Rammestreger. Runerne gaa fra venstre mod høire. Høit oppe staa to ikke ganske parallelle Runerader tæt sammen. Nederst paa samme Side lige ved Kanten er anbragt en tredje Tværrad. Under

¹⁾ Udtalt med kort *å*; ogsaa skrevet *Orstad*. Matr. Gaards-Nr. 47. Det er denne Gaard, som i Dipl. Norv. IV Nr. 374 (Aar 1355) kaldes *j Ormstadum* (med senere Haand skrevet *Ormstadh*), i Dipl. Norv. IV Nr. 936 (Aar 1454) *j Ormstodhom*.

denne er noget slaaet bort af Stenen. Flere Runetræk er mindre tydelige, dels paa Grund af Forvitring eller Afflækning, dels fordi de fra først af har været lidet heldig indhuggede. Navnlig er flere Træk utydelige i tredje Rad, som har lidt meget baade ved Begyndelse og Slutning. Skilletegn er ikke anvendte i Indskriften.

HIPIXFY
STREFA

STREFA

I første Rad er Rune 2 meget utydelig, men dog vistnok sikkert | i. Den kan ikke læses f a; dertil staar den for nær ved Rune 3. Paa høire Side af Rune 2 er der en Afskalling, men Runens Stav rager saa meget op over Afskallingen, at man synes at kunne se, at Runen til høire ikke har havt en Kvist, som har gaaet ud fra Toppen. Ogsaa Wimmer læser Rune 2 som i.

Rune 3 er utydelig og usikker, da der paa høire Side af den er en Afskalling. Snarest bør den kanské med Wimmer læses som p w. Dog synes Muligheden af, at Runen har været f l, ikke at kunne benegtes, og herfor kunde anføres den Omstændighed, at den Skraastreg til høire, som oventil begrænser Afskallingen, er ret, ikke krum¹⁾. Runen har neppe været p med Kvist næsten til den rette Stavs Basis. Afskallingen til høire for den nedre Del af den rette Stav er snarere betydningsløs.

Rune 5 er sikkert X g, men Staven nede til venstre er lidt utydelig og har lidt uregelret Form.

Første Rad læser jeg altsaa

enten HIPIXFY hiwigar
eller HIPIXFY hiligar.

Anden Rad læser jeg

zFRFfA
s a r a l u.

Rune 2 er sikkert f a, men den er bleven noget utydelig derved, at der er skallet noget af til høire for Kvistene.

Paa Rune 5 gaar Kvisten ud lidt nedenfor den rette Stavs Top, dog ganske ubetydeligt. Rune 6 har en sjelden Form derved, at Staven tilvenstre ikke er

¹⁾ Wimmers Tegning er her unøjagtig.

lodret, men skraa, ligesom den til høire. Denne Form for u er sædvanlig i Skindbøgers Gjengivelse af det angelsaksiske Runealphabet; se Stephens Nr. 4, 8, 15, 19, 27, 29, 36, 41, 48. Den forekommer ogsaa paa den engelske Ring fra Coquet (Stephens I, 480) og andensteds i engelske Indskrifter. Denne Overensstemmelse mellem det urnordiske og det engelske Runetegns Form grunder sig dog neppe paa historisk Forbindelse, men snarere paa ensartet Forandring af den samme Grundform for Runen, hvori Staven til høire har været ret, ikke krum. Rune 6 er for stor til at læses som k.

Tredje Rad af Runer er indhuggen saa lavt nede ved Stenens nedre Rand, at den var aldeles tilhyllet af Jord, da Stenen stod paa sin Plads inde i Gravhaugen. Denne Rad har hidtil ikke været fuldstændig læst. Paa Tegningen hos Stephens er den aldeles feilagtig gjengivet. Jeg læser:

M ◊ P I † † †
e ṛ w i n a r

Nede længst til venstre er der en rundagtig Indhuling; men denne er sikkert betydningsløs. Til høire for denne ser man to sikre lodrette Stave. Jeg formoder, at første Rune har været M e, uagtet den forbindende Tværstreg er usikker. Trækkene forbyder ikke at læse | | i i, men dette er palaeographisk og sproglig høist usandsynligt. Professor Rygh finder det efter Sporene usandsynligt, at første Rune har været e.

Rune 2 er ligeledes meget utydelig. Til høire for anden Stav af Rune 1 ser man en sikker kort Stav, der efter sin Form, som jeg tror, kun kan være Del af en Form af ṛ-Runen. Dennes Halvdel nede til venstre L tror jeg at se, medens den anden Halvdel oppe til høire er usikker. Jeg formoder, at Runens Form har været omtrent 𐌺.

Rune 3—6 er sikkert, som ogsaa Wimmer har læst, P I † † w i n a. Staven paa Rune 6 skraaner ovenfra høire ned mod venstre og er nedentil lidt krum.

Rune 7 bestaar af en Stav, som er perpendicular, medens Staven paa Rune 6 skraaner stærkt. Rune 7 er nedentil ufuldstændig og har hverken oventil eller paa Midten havt Kvist. Den maa efter sin Form nødvendig have været enten | i eller 𐌺 r. Jeg foretrækker nu at læse den som 𐌺 r ikke blot af sproglige Grunde, men ogsaa fordi Afskallingen nede til venstre for Staven har en saadan Form, at jeg her tror at se Spor af venstre Kvist paa 𐌺 r. Den Omstændighed, at første Rad har Runeformen Y, kan ikke gjendrive min Læsning.

Jeg tror ikke, at der nogensinde har været skrevet noget til høire for denne Rune. Uagtet der her er Afskalling, vilde man sandsynlig have seet det øverste af Runerne, hvis der her havde været Runer.

Jeg læser altsaa tredje Rad:

M ◊ P I † † † e ṛ w i n a r.

Ligesom jeg efter Trækkene paa Stenen ikke vover sikkert at afgjøre, om der har været skrevet hiwigan eller hiligan, saaledes maa jeg betegne den Tolkning eller rettere de Tolkninger af første Rad, jeg i det følgende foreslaar, som usikre.

hiwigar synes snarest at være et Mandsnavn i Nominativ. Dette Mandsnavn, som jeg ellers ikke kan paavise, synes egentlig at være et Adjectiv afledet ved Suffixet *-ga*¹⁾. Exempler paa, at Adjectiver uforandrede bruges som Personnavne, har jeg anført i Norg. Indskr. I, 98, 184, 220. Adjectiver, som er dannede ved Suffixet *-ga*, findes ogsaa ellers brugte som Personnavne; saaledes oldtysk *Ódag*. Et tilsvarende oldnorsk Navn *Audigr* kan indeholdes i Stedsnavnet *Audigx-stadir* (Aslak Bolts Jordebog S. 8 f.).

hiwigar synes snarest afledet af **hīwa*, der er bevaret i oldn. *hý*, endnu i norske Bygdemaal *hy*, neutr. „Dun, Loddenhed, tyndt Skjæg eller Haar“. Navnet **hiwigar** skulde altsaa betegne „dunet, som har tyndt Skjæg eller Haar“. Fra Betydningens Side kan sammenlignes Tilnavnet *hýnefr* Landn. 3, 1 (Ísl. ss. I, 168) „som har Dun paa Næsen“. At *hý*, der nu i Norge ogsaa bruges om Skimmel, er udgaaet fra en urnordisk Form **hīwa*, godtgjøres derved, at det svarer til litau. *szjwas* skimlet (om Heste), kirkeslav. *sivŭ*, askefarvet. Det lange *i* i disse Ord staar i Aflydsforhold til *iē*, som forudsættes af oldind. *cyāva-* brun.

hiwigar kan være afledet af en Stamme *hīwa-* ligesom got. *waurstweigs* „virksom“ af *waurstwa-* „Værk“ og got. **witodeigs* „lovlig“ (der forudsættes af Adverbiet *witodeigo*) af *witoda-* „Lov“. Da urnordisk langt *o* i Stavelser med Bitone regelret svarer til got. langt *o* i Stavelser med Bitone, kan andet *i* i **hiwigar** mulig være langt ligesom *i* i de gotiske Adjectiver paa *-eigs*. Det lange *i* foran *g* i de gotiske Adjectiver paa *-eigs* hører oprindeligt vistnok hjemme navnlig i Adjectiver, der ved Suffixet *-ga* er afledede af Substantivstammer paa *-i* eller *-ja*, og er derfra ved Analogi overført til Adjectiver, som afledes af Substantivstammer paa *-a*. Den samme Forklaring maa da gjælde for urnord. **hiwigar**, hvis dette er afledet af et til oldn. *hý* svarende Ord og hvis andet *i* i Ordet er langt²⁾.

Burg mener, at *h* i Fremlyd i de urnordiske Indskrifter ogsaa foran Vokal er blevet udtalt som tonløs Spirant og han gjengiver det derfor i fonetisk Transcription ved *χ*. Jeg holder det derimod for sikkert, at *h* i Fremlyd foran Vokal paa Aarstad-Indskriftens Tid blev udtalt som Aandelyden *h*. Dette finder jeg godtgjort bl. a. ved *Arochi*, d. e. *Arothi*, der hos Jordanes er Navn paa den norske Folkestamme, som i historisk Oldnorsk heder *Hǫrðar*.

saralu³⁾ indeholder vistnok, som Prof. Rygh først har formodet, det i mange Indskrifter forekommende **alu**. Derfor deler jeg **saralu** i to Ord **sar alu**.

1) Et Navn **hiwigar** bør vist ikke opfattes som opstaaet af **hīwawigar*, i oldn. Form **hývigr* „som dræber en Træl“ (jfr. oldn. *hývig*).

2) Det forekommer mig mindre sandsynligt, at Mandsnavnet **hiwigar** skulde være afledet af et til nysvensk *hy* masc. „Farve, Udseende“ eller det synonyme ags. *hīw*, *heó*, northumbr. *hiu*, nyeng. *hue* svarende Ord; jfr. got. *hīwi* (Accus.) *μóγγωων*. Endelig kunde man tænke sig Muligheden af, at **hiwigar** var afledet af et til det got. Forled *heiwa-* „Familie“ svarende Ord, saaledes at det formelt i det væsentlige stemte overens med lat. *civicus*. For Anvendelsen af Suffixet jfr. oht. *elidiotic* barbarus, oldn. *godkunnigr*. Hvis man læser **hiligar**, kan jeg ikke forklare denne Form paa nogen rimelig Maade. Thi at et saadant Mandsnavn skulde etymologisk betyde „rimet“ ligesom oldn. *hélugr* og være opstaaet af **hīhligan* (jfr. Arkiv II, 354 f.), forekommer mig ikke sandsynligt. Sammenhæng med tyske Navne *Hillo*, *Hilling* o. s. v. var tænkelig.

3) Tidligere (Aarbøger 1871 S. 209) har jeg opfattet **saralu** som et Kvindenavn i Nominativ af en Stamme paa *-ōn*, saa at **u** skulde betegne Udtalens *o*. Men et saadant Kvindenavn

Jeg har udførlig behandlet Ordet **alu** i Norg. Indskr. I, 160—167. Jeg har der søgt at vise, at det er et Substantiv af Intetkjon, som betyder „Værn“, særlig „en Gjenstand, som giver magisk Beskyttelse mod onde Aander og andet Ondt“ „noget, som ved sin magiske Beskyttelse frembringer Fredhellighed“. Navnlig henviser jeg til Kinneved-Stenens Indskrift **siaaluh**, d. e. **sia aluh** (yngre Analogidannelse for **alu**) „denne (Sten er) et Værn (mod Ondt)“. I Lighed hermed formoder jeg, at **alu** paa Aarstad-Stenen betegner enten Runestenen, i hvilken Ordet er indhugget, eller Mindesmærket overhoved som et Værn, der skal værne den Døde mod alt Ondt.

Kinneved-Indskriften **sia aluh** „denne (Sten er) et Værn“ taler for, at **sar**, som paa Aarstad-Stenen staar umiddelbart foran **alu**, er et demonstrativt Ord¹⁾.

sar forstaar jeg som et Adverbium, der betyder „her“. Det er dannet ved samme Afledningsendelse som oldn. *þar*, *hvar*, *hér* o. s. v., af Pronominalstammen *sa-*, som findes i got. Nom. sg. m. *sa*, gr. *ὅ*, oldind. *sa*, *sas*. Denne Pronominalstamme anvendes ogsaa ellers udenfor Nom. sg. m. og fem. Saaledes i ved. Loc. *sásmin* for *tásmin* og i den oldirske Demonstrativpartikel *so* „her“. Urnord. **sar** forholder sig til oldn. *þar* som ved. *sásmin* til *tásmin*.

Formelt nær beslægtet med urnord. **sar** er ohtysk *sār*, *sā* „straks“, mht. *sā*. Hvis urnord. **sar** har kort Vokal ligesom oldn. *þar*, forholder det sig formelt til oht. *sār*, *sā*, ligesom oldn. *þar* til oht. *dār*, mht. *dā*. I oht. *sār* har Betydningen „straks“ udviklet sig af „paa dette Sted“ eller „paa samme Sted“, jfr. vort paa Stedet, lat. *ilico*.

I Aarstad-Indskriften er **sar** „her“ efter min Mening tilføjet i samme Betydning som *hér* i mange Indskrifter med den kortere Rækkes Runer i Udtryk som „N. N. reiste denne Sten her efter N. N.“ eller „Denne Sten staar her“.

I Aarstad-Indskriften er ikke noget Verbum udtrykkelig sat, men et saadant maa tænkes til. Hvis **hiwigar** er Mandsnavn, maa **alu** være Accus. og Object.

maatte, hvis det skulde svare til Mandsnavnet *Sorli* (jfr. oht. *Saralo*, *Sarilo*), have været skrevet ***sarulo**. En oldnorsk Sideform **Sarli* kan man ikke med Brate (Bezenb. Beitr. XI, 184) slutte deraf, at *Sorla* hos Tindr Hallkelsson Ól. s. Tr. Kap. 43, 4 Hkr. danner Helrim med *jarli*; thi *o* danner hos de gamle Skalde Helrim med *a*.

Wimmer har derimod (saaledes endnu Runenschrift 215) forklaret **saralu** som et Kvinde navn i Nominativ af en *ō*-Stamme, hvilket i oldislandsk Form skulde lyde *Sorl* eller *Sorul*, men han har ikke afgjort, om Runen **u** her betegner Lyden *u* eller *ö*. Af *ō*-Stammer kan ikke, som Wimmer mente, paavises en Nom.-Acc. sg. paa **-o**. Hvis **saralu** var Nominativ af en *ō*-Stamme, maatte Runen **u** betegne Lyden *u*; jfr. *birgngu*, *minu*, *liubu*, *laþu*. Men et Kvinde navn **Sorl* eller **Sorul* kan hverken paavises eller med nogen Rimelighed etymologisk forklares, heller ikke kan beslægtede Navne paavises. Jeg kan derfor ikke holde Wimmers Opfatning for rigtig.

Wimmer Runenschr. S. 214 sammenligner **hiwigar** — **saralu** paa Aarstad-Stenen med **saligastir** — **fino** paa Berga-Stenen. Ordene paa sidstnævnte Sten angive, som ogsaa Wimmer S. 155 mener, Navnene paa de Døde, til hvis Minde Stenen er reist. Men at **hiwigar** — **saralu** paa Aarstad-Stenen ikke kan angive Navnene paa en Mand og en Kvinde, til hvis Minde Stenen er sat, slutter jeg af tredje Rad: **erwinar**, hvori vi maa have den Dødes Navn.

¹⁾ Herfor taler ogsaa Bracteate-Indskriften **salusalu** (Steph. Nr. 20), hvis jeg har Ret i at forstaa denne som *sa alu*. Runen **R** (ikke **Y**) i **sar** forbyder at oversætte **sar alu** „Dieser (stein ist) schutz“ med Noreen Altisl. u. anorw. gramm. ² S. 266.

Altsaa **hiwigar sar alu** „Hivig (satte) her Værnet (d. e. dette fredhellige Mindesmærke)“.

Paa lignende Maade mangler Verbum i Møjebro-Indskriften: **ana hahaisla inir frawaradar** „Over Hahaisl (satte) Ini (og) Frawarad (Stenen)“. Ogsaa i sydlandske Indskrifter mangler Verbet ikke sjælden, medens Subject og Object er sat; f. Ex. i græske Æresminder *ὁ δῆμος Σεβαστὸν Καίσαρα* og lign., hvor kun Navnet paa Stifteren i Nomin. og Navnet paa den, som skal æres, i Accus. er sat. Men ogsaa ellers udelades i græske Indskrifter Verbet, hvor Objectet er sat, f. Ex. *ὁ δῆμος Ἀθανάτω δεικνύται*. Ligesaa i romerske¹⁾.

Derved, at tredje Rad af Runer er saa langt fjærnet fra første og anden, viser den sig ikke at staa i nogen syntaktisk Forbindelse med de to øverste Raders Indskrift. Tolkningen af tredje Rad fremsætter jeg med det Forbehold, som Trækkenes i det foregaaende paapegede Utydelighed gjør nødvendig.

Efterat Beskrivelsen af 3dje Rads Runer paa Ark 29 S. 230 var trykt, har Prof. Rygh og jeg undersøgt dem paany. Jeg finder det nu efter Sporene paa Stenen muligt, at de to første rette Stave oprindeligt har dannet **þ | þi**, og jeg finder nu denne Læsning sandsynligere end **M e** eller enhver anden Læsning, paa hvilken Trækkene kunde bringe os til at tænke. Jeg tror at se, at anden rette Stav aldrig har havt nogen Kvist paa Midten eller nedentil.

Prof. Rygh kan ikke tilhøre for 1ste Stav se noget, som han tør antage for Levning af noget hugget Træk. Han fremhæver med Hensyn til de to første Stave, at Stenens Overflade her ligger noget høiere end det Parti, hvorpaa de øvrige Runer i 3dje Linje er hugne; dette har vel i høiere Grad udsat de første Runer for Slid og Forvitring end de følgende, og bevirket, at der nu ikke ved dem med Bestemthed kan sees Spor af Kviste; de Fordybninger, som nu sees her, forekomme Prof. Rygh at maatte være fremkomne ved Afspringning og paa lignende Maader, eller ialfald at kunne være fremkomne saaledes.

****ṛwīnar** opfatter jeg som Genetiv af et Mandsnavn, hvis Nominativform har været ****ṛwīnir**. Jeg forstaaer ****ṛwīnar** som: „(Dette er) ****ngvinis** (Mindesmærke, eller Gravsted)“. Om Gravskrifter, der indeholde den Dødes Navn i Genetiv, som maa tænkes styret af et Substantiv med Betydning „Sten“ „Grav“ eller lign., se Norg. Indskr. I, 178. 185. 213.

Jeg vover ikke at afgjøre, om det har symbolsk Betydning, at den Afdødes Navn paa Aarstad-Stenen er anbragt saa langt nede, nemlig saaledes at man med Flid har ladet den Dødes Navn være nærmest ved den Muld, hvori han hvilte.

¹⁾ Den Omstændighed, at de to øverste Rader staa nær sammen, medens tredje Rad er anbragt langt fra disse, helt nede ved Stenens Rand, gjør det sandsynligt, at Rad 1 og Rad 2 staa i syntaktisk Forbindelse med hinanden. Jeg tror derfor, at man ikke bør forstaa **alu** som Nominativ og

**hiwigar
sar alu**

som to Sætninger: 1) „Hivig (satte denne Sten, eller: ridsede Runerne)“. 2) „Her (er et) Værn“. Desuden kan paa en Gravsten Runeristerens Navn neppe sættes i Nominativ uden Verbum, da den Dødes Navn ofte sættes paa Gravstenen i Nominativ uden Verbum.

Jeg finder det heller ikke sandsynligt, at **hiwigar** er Appellativ og Adjectiv, afledet af **hiwa-** i got. *heiwafrauja* „Husherre“, saa at man skulde forstaa **hiwigar** (med Underforstaaelse af *hallar*, Sten) **sar alu** som „den til en Ægtefælle viiede (Sten) her (er) et Værn.“

Norges Indskrifter med de ældre Runer.

Jeg holder det for sikkert, at vi i ****ŕwinaŕ** har Gen. af et med **winiŕ*, Gen. **winaŕ* sammensat Mandsnavn. Tilsvarende Mandsnavne var sædvanlige hos Angelsakser, f. Ex. *Æðelwine*, *Beorhtwine* o. s. v., hos forskellige tyske Stammer, f. Ex. langobard. *Alboin* = ags. *Ælfwine*, og hos Goter, f. Ex. østgot. *Nandwin* (der i Ulfilas Sprogform vilde hede **Nanþawins*), *Gudwin* o. s. v. Derimod bruges sammensatte Navne paa *-vinŕ* ikke i historisk Nordisk. Men at Navne paa *-winiŕ* engang har været brugelige i Nordisk, ser man bl. a. af oldn. *Audunn*, der sandsynlig er samme Navn som ags. *Eádwine*, østgot. *Odoin*, der i Ulfilas Sprogform vilde hede **Audawins*¹⁾. Jfr. om *eburinu* i Odemotland-Indskriften i det følgende.

Hvis **Þiŕwinaŕ** paa Aarstad-Stenen er den rette Læsning, er dette Gen. af Nom. **Þingwiniŕ*, som har svaret til oldtysk *Dingwin*, der forekommer i Fulda i 9de Aarh. Tyskerne havde adskillige Mandsnavne med *Thing-*, *Dinc-* som Forled. I England brugtes Navnet *Þingfrið*. I Sverige *Þingfastr* Lilj. R.-U. 71, *Þingbjørn* 734, *Þingulfr* Dipl. Sv. I Nr. 847. Derimod var Personnavne paa *Þing-* ikke brugelige hos Nordmænd og Islændinger i historisk Tid. Hvorfor Indskriften ved den nævnte Læsning har **Þiŕwinaŕ**, ikke **Þiŕaw-*, vover jeg ei at afgjøre.

Hvis Aarstad-Stenen derimod havde **eŕwinaŕ**, vilde dette svare til det frankiske Navn *Ingoin*, *Inguin* i Irminos Polyptychum. I det angelsaksiske Digt om Beowulf 1044 kaldes den danske Konge *eodor Ingwina*, 1319 *freá Ingwina* „Ingvinerne Herre“. Denne Gen. pl. forudsætter en Nom. sg. **Ingwine*. Ingvinerne har vel været en fra Danerne forskellig Stamme, men som tildels boede i Bygder, hvor senere Danerne boede. Samme Navn, overført i en anden Bøining, findes paa Oldislandsk i Yngl. s. Kap. 20 (Kap. 17 F. J.): *En Yngvi eða Ynguni* (Var. *Yngvin*) *var kallaðr hverr þeira ættmanna alla ævi, en Ynglingar allir saman*.

Guden Frøy kaldes i Lokasenna 43 og i Ól. s. helga (Christiania 1853 S. 2; Fms. IV, 3) *Ingunar-Freyr*. Dette holder P. A. Munch og Noreen (Uppsalastudier 223) for en Forvanskning af **Inguna freyr* = ags. *freá Ingwina*²⁾.

****ŕwinaŕ** giver os det eneste hidtil fundne urnordiske Exempel paa Gen. sg. m. af en *i*-Stamme. Denne Genetivform stemmer overens med den historisk nordiske f. Ex. *vinar* og allerede paa Snoldelev-Stenen *þular*. Derimod afviger den fra den gotiske, f. Ex. *-fadis*, og fra Formen i de andre germanske Sprog. Man antager³⁾, at Hankjønnsstammer paa *-i* i Nordisk har laant sin Gen. sg. fra *u*-Stammerne, f. Ex. *þular* efter *sunar*. Fremdeles antager man, at Hunkjønnsstammer paa *-i* har laant sin Gen. sg. fra *ō*-Stammerne, f. Ex. *ástar* efter *gjafar*. Dette synes mig tvivlsomt. Medens Aarstad-Indskriften har ****ŕwinaŕ**, skulde man vente, at Gen. sg. af „Søn“ i dens Sprogform var **sunor*, ikke **sunar* og at *laþu* dengang i Gen. sg. dannede **laþor*, ikke **laþar*.

Paa Sagens nuværende Trin skal jeg ikke forsøge en positiv Forklaring.

¹⁾ Wrede, Die Sprache der Ostgoten, S. 83 f.

²⁾ Jfr. *Ellidavík* (Fms. X, 124; Ungers Konunga s. S. 466; Flat. III, 220) af *Ellidavík*, se Aarbøger 1889 S. 16.

³⁾ Saaledes Brugmann Grundriss II S. 576 § 231 Anm.; Torp Nominalflexion S. 89 Anm. 1; Noreen i Pauls Grundriss I, 492 f.

Quantiteten af **a** i ****ŋwinaŋ** lader sig ikke med Sikkerhed bestemme. Den er snarest halvlang eller lang.

Jeg ser ikke fuld Grund til at antage, at tredje Rad er indhuggen af en anden Mand end første og anden.

Jeg læser altsaa Aarstad-Indskriften saaledes (dog med Tvivl om tredje Rune i første Ord og om Rune 1—2 i tredje Ord):

HIPIXFY
ZFRFTA

[þi?] ◊ P I F F A

hiwigan
sar alu

[þi?]ŋwinaŋ

Dette forstaar jeg saaledes: „Hivig (satte) her Værnet (d. e. det fredhellige Mindesmærke). (Dette er) [Thi]ngvins (Grav).“

Aarstad-Stenen synes fra først af at have været bestemt til at anbringes paa den Plads inde i Gravhaugen, paa hvilken den blev funden. Denne Skik at anbringe inde i en Grav en Sten med Mindeindskrift over den Døde, synes i Norge at have varet saalænge, at den ikke kan hjælpe til nærmere at bestemme Aarstad-Stenens Tid.

Den Omstændighed, at Indskriften indeholder Ordet **alu**, der bl. a. findes paa mange Bracteater, taler for, at Indskriften snarest er fra Mellemjernalderen. Men fuldt Bevis har vi ikke heri, thi Ordet **alu** er sandsynlig langt ældre.

Et bestemt Tidsmærke har vi deri, at Indskriften først har Formen **Y**, derpaa **A**. Varnum-Indskriften har først 3 Gange **A** (deraf 1 Gang i en Binderune for **an**), derpaa 1 Gang **Y**. By-Stenen har først 6 Gange **Y**, derpaa 1 Gang i et forkortet skrevet Ord **A** (Norg. Indskr. 114)¹⁾. Ligesaa bør for Tidsbestemmelsen fremhæves den S. 224 paapegede Lighed mellem Reistad-Stenen og Aarstad-Stenen.

Wimmer (Runenschrift 304) sætter Aarstad-Stenen til c. 600 (625)—675, snarest til den første Del af dette Tidsrum. Jeg er efter et løst Skjøn snarest tilbøielig til at sætte den til Slutningen af 6te Aarhundred.

Professor Rygh meddeler mig velvillig følgende Bemærkninger: „Af Finderens Beretning om Aarstadfundet fremgaar, at Gravkammeret har havt en meget stor Helle til Overligger, hvoraf maa kunne sluttes, at Gravkammeret ikke har hørt til de smaa, men havt omtrent Mandslængde. Dette vilde passe godt til en Grav fra 6te eller 7de Aarhundred. Finderens Meddelelser om Gravens Indhold af

¹⁾ Af Vokalen **a** i ****ŋwinaŋ** og af **u**-Runens Form i **alu** vover jeg ikke at slutte noget om Indskriftens Tid

Oldsager kunne ikke være paalidelige; navnlig maa fremhæves, at der vel oftere i Grave fra denne Tid er fundet Vaaben i større Antal, som 2—3 Sværd og Skjoldbuler og endnu flere Spydspidser, men ikke „Jernsager i Dyngervis“; ligesom at Økser kun forekomme sjelden i disse Grave, og aldrig i større Mængde“¹).
